

Pier Paolo Pasolini:
riempire l'assenza di un volto

Πιερ Πάολο Παζολίνι:
γεμίζοντας την απουσία ενός προσώπου

ETPbooks

Istituto Italiano di Cultura di Atene 16 maggio - 16 giugno 2023
Ιταλικό Μορφωτικό Ινστιτούτο Αθηνών 16 Μαΐου - 16 Ιουνίου 2023

ORGANIZZAZIONE:

Istituto Italiano di Cultura di Atene e Rete OTIS di Atene

STAFF DELL'ISTITUTO ITALIANO DI CULTURA:

Dir. Francesco Neri, Jacopo Noventa Menin, Antonio Crescenzi

STAFF DELLA SCUOLA ITALIANA:

Dir. Scol. Emilio Luzi, Prof.ssa Anna Terminello,
Prof. Alexandros Kostas Tousias, Sig.ra Valentina Bottazzi

FOTOGRAFO:

Stefano Marciante

ISBN: 9786185329004

Biografia	
Βιογραφία	7
Gulino e Pasolini	
Γουλινο και Πασολίνι	17
Le opere in mostra	
Τα εκτιθέμενα έργα	22
Note critiche	
Κριτικό κείμενο	43
Recensioni alle opere	
Κριτικές για τα έργα	47

La mostra di Franco Accursio Gulino dedicata a Pier Paolo Pasolini costituisce il coronamento delle iniziative intraprese nel 2022 da questo Istituto in collaborazione con l'Università Nazionale Capodistriaca e la Scuola Italiana di Atene, per celebrare il centenario della nascita del grande intellettuale italiano.

Le opere che resteranno esposte presso la nostra sede testimoniano il pluriennale impegno di ricerca che il maestro Gulino ha voluto dedicare a Pasolini realizzando una meditazione complessa e sofferta della sua vicenda umana e artistica.

La Scuola italiana di Atene, con cui questo Istituto ha stabilito da tempo una proficua e attiva collaborazione, ha svolto un ruolo di primaria importanza nell'organizzazione della manifestazione, coinvolgendo i propri allievi e stimolandoli a interagire con i dipinti del Maestro Gulino e con l'opera di Pasolini come testimoniato dalle pagine di questo catalogo.

Sono lieto che il lavoro del maestro Gulino sia ospitato presso l'Istituto Italiano di Cultura di Atene dove mi auguro che potrà incontrare il favore di un ampio pubblico locale.

Francesco Neri
Direttore Istituto Italiano di Cultura di Atene

Η έκθεση του Franco Accursio Gulino αφιερωμένη στον Pier Paolo Pasolini αποτελεί την κορυφαία εκδήλωση από μια σειρά πρωτοβουλιών που ανέλαβε το 2022 το Ιταλικό Ινστιτούτο σε συνεργασία με το Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο και την Ιταλική Σχολή Αθηνών, για τονεορτασμό της εκατονταετηρίδας από τη γέννηση του μεγάλου Ιταλού διανοούμενου.

Τα έργα που θα παραμείνουν εκτεθειμένα στις αίθουσες του Ιταλικού Ινστιτούτου μαρτυρούν τη μακροχρόνια ερευνητική δέσμευση που ο εικαστικός Gulino έχει αφιερώσει στον Pasolini, δημιουργώντας έναν σύνθετο και επώδυνο στοχασμό πάνω στην ανθρώπινη και καλλιτεχνική ζωής του.

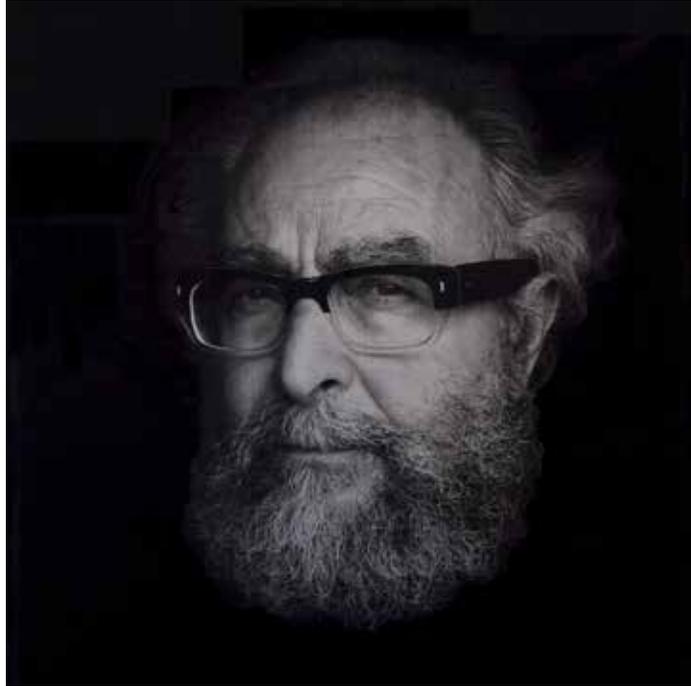
Η Ιταλική Σχολή της Αθηνών, με την οποία το Ινστιτούτο μας έχει εδραιώσει εδώ και καιρό μια γόνιμη και ενεργή συνεργασία, διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στη διοργάνωση της εκδήλωσης, αναθέτοντας τους σπουδαστές της και ενθαρρύνοντάς τους να αλληλεπιδράσουν με τους πίνακες του Gulino και το έργο του Pasolini, όπως φαίνεται στις σελίδες του παρόντος καταλόγου.

Είμαι ιδιαίτερα ευτυχής που το έργο του Franco Accursio Gulino φιλοξενείται στο Ιταλικό Μορφωτικό Ινστιτούτο στην Αθήνα, όπου εύχομαι να τύχει της μεγαλύτερης προσέλευσης του φιλότεχνου κοινού της Αθήνας.

Francesco Neri
Διευθυντής Ιταλικό Μορφωτικό Ινστιτούτο στην Αθήνα

BIOGRAFIA

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

Franco Accursio Gulino nasce a Sciacca nel 1949. Si abilita all'insegnamento di Storia dell'Arte, Disegno geometrico e architettonico presso l'Università di Palermo. Dopo avere operato a Milano e Ferrara tra il 1970 e il 1973, oggi vive tra Sciacca e Roma. Il lavoro di Gulino riscuote attenzione e interesse e al ciclo di opere dedicato all'isola Ferdinandea, interpretata come un'entità pensante che sceglie la libertà e rifiuta la violenza e l'ottusità degli uomini, inabissandosi, viene dedicata, nel marzo del 2000, un'intera pagina dell'Herald Tribune. Nel 2001 viene realizzato il video d'arte Ferdinandea l'isola pensante (opere pittoriche di F.A.Gulino, regia di Daniele Salvo e Claudio Pappalardo. Co-produzione Comune di Palermo e Fahrenheit 451 Teatro, Torino) presentato nel 2006 al Festival Internazionale di Cinema e Documentario di Palazzo Venezia a Roma.

Nel ventennio 1970-1990, Gulino riceve importanti riconoscimenti e premi ed è impegnato in numerose mostre personali e collettive. Da un'idea dell'artista, nel 1985 nasce Sciacca per l'Africa, un contributo artistico-culturale contro la fame nel mondo la cui presentazione è di Francesco Renda.

Del 1997 è la mostra personale a New York dal titolo Design and the Embalmer,

Ο Franco Accursio Gulino γεννήθηκε στη Sciacca (Σικελία) το 1949. Λαμβάνει την άδεια διδασκαλίας στην Ιστορία της Τέχνης, τον Γεωμετρικό και Αρχιτεκτονικό Σχεδιασμό από το Πανεπιστήμιο του Παλέρμο. Αφού εργάστηκε στο Μιλάνο και τη Φεράρα μεταξύ 1970 και 1973, ζει τώρα μεταξύ της Sciacca και της Ρώμης. Το έργο του Gulino προσέλκυσε προσοχή και ενδιαφέρον, ενώ μια ολόκληρη σελίδα της Herald Tribune αφιερώθηκε τον Μάρτιο του 2000 στον κύκλο έργων που είναι αφιερωμένα στο νησί Ferdinandea, το οποίο ερμηνεύεται ως μια σκεπτόμενη οντότητα που επιλέγει την ελευθερία και απορρίπτει τη βία και την αμβλύτητα των ανθρώπων, βυθιζόμενη στη θάλασσα. Το 2001, το καλλιτεχνικό βίντεο Ferdinandea l'isola pensante (εικαστικά έργα του F. A. Gulino, σε σκηνοθεσία των Daniele Salvo και Claudio Pappalardo. Συμπαράγωγή Δήμου Παλέρμο και Fahrenheit 451 Teatro, Τορίνο) παρουσιάστηκε το 2006 στο Διεθνές Φεστιβάλ Κινηματογράφου και Ντοκιμαντέρ στο Palazzo Venezia της Ρώμης.

Κατά την εικοσαετή περίοδο από το 1970 έως το 1990, ο Gulino έλαβε σημαντικές αναγνωρίσεις και βραβεία και συμμετείχε σε πολυάριθμες ατομικές και ομαδικές εκθέσεις. Από μια ιδέα του καλλιτέχνη, γεννήθηκε το 1985 το Sciacca per l'Africa, μια καλλιτεχνική-πολιτιστική συμβολή κατά της παγκόσμιας πείνας που παρουσιάστηκε από τον Francesco Renda.

Το 1997 πραγματοποίησε ατομική έκθεση

presentata da Gioacchino Lanza Tommasi all'Istituto Italiano di Cultura presso The Art Gallery "La Guardia Hall", sul cui catalogo, edito dalla casa editrice Sellerio, scrive Robert Viscusi. L'anno successivo espone le opere della personale presso The Art Gallery at Brooklyn College e presso Allen Priebe Gallery nel Wisconsin. A Gulino viene dedicato un seminario di studi sulle fonti colte e popolari che costituiscono la matrice del suo lavoro artistico.

Nel 1999 viene organizzata a cura di "La centrale dell'arte" di Roma la mostra personale In/Out presso i Cantieri Culturali della Zisa di Palermo. Protagoniste sono adesso le vecchie porte dipinte e reinventate dal maestro per suggerire il tema dell'attraversamento, della disponibilità al dialogo e della memoria culturale. A scrivere per l'artista è Maria Catalano Rand.

Del 2003 è la mostra personale In medio stat virtus realizzata alla Fondazione Orestadi di Gibellina la cui presentazione è di Gianluca Ranzi. Le installazioni-librerie che ospitano volumi scolpiti e dipinti nel legno svelano il lavoro artistico di Gulino che da sempre si è mosso sul versante tra culture diverse, nel tentativo non solo di avvicinare mondi ritenuti lontani e impermeabili, ma di mostrare le molteplici interconnessioni

στη Νέα Υόρκη με τίτλο Design and the Embalmer, που παρουσιάστηκε από τον Gioacchino Lanza Tommasi στο Ιταλικό Μορφωτικό Ινστιτούτο στην Art Gallery "La Guardia Hall", ο κατάλογος της οποίας, που εκδόθηκε από τον οίκο Sellerio, γράφτηκε από τον Robert Viscusi. Την επόμενη χρονιά, παρουσίασε ατομικές εκθέσεις στην The Art Gallery at Brooklyn College και στην Allen Priebe Gallery στο Wisconsin. Στον Gulino αφιερώθηκε ένα σεμινάριο μελέτης πάνω στις μαθημένες και λαϊκές πηγές που αποτελούν τη μήτρα του καλλιτεχνικού του έργου.

Το 1999, η προσωπική έκθεση In/Out διοργανώθηκε από το "La centrale dell'arte" της Ρώμης στο Cantieri Culturali della Zisa στο Παλέρμιο. Πρωταγωνιστές είναι τώρα οι παλιές πόρτες που ζωγραφίστηκαν και επαναπροσδιορίστηκαν από τον καλλιτέχνη για να υποδηλώσουν το θέμα της διέλευσης, της ετοιμότητας για τον διάλογο και της πολιτιστικής μνήμης. Για τον καλλιτέχνη γράφει η Maria Catalano Rand.

Η ατομική έκθεση In medio stat virtus που πραγματοποιήθηκε στη Fondazione Orestadi στην Gibellina, την οποία παρουσίασε ο Gianluca Ranzi, χρονολογείται από το 2003. Οι εγκαταστάσεις-βιβλιοθήκες που στεγάζουν τόμους σμιλεμένους και ζωγραφισμένους σε ξύλο αποκαλύπτουν το καλλιτεχνικό έργο του Gulino, ο οποίος κινείται πάντα στο πλευρό διαφορετικών πολιτισμών, σε μια προσπάθεια όχι μόνο να φέρει κοντά κόσμους

tra Oriente e Occidente. «Le porte aperte», scrive Ranzi, «il soffermarsi sull'idea della soglia da attraversare e della sua potenzialità di comunicazione e collegamento, i libri capaci di parlare una lingua che non appartiene a nessuno e quindi assolutamente universale e archetipale, sono tutti temi affrontati da Gulino nella sua opera».

Nel 2004, in occasione del Concerto a dieci voci per l'Europa al Piccolo Teatro di Milano per l'entrata di nuovi paesi nell'Unione Europea, l'artista realizza l'opera Tabularium.

Del 2007 è il Catalogo delle opere di Gulino realizzato dalla casa editrice Millenium di Roma la cui presentazione è del critico Costanzo Costantini.

Nel 2011 viene inaugurata a Nairobi, in Kenia, la mostra personale Camminanti, parola che raccoglie in sé la storia dei migranti, dei clandestini, degli uomini in viaggio e in trasformazione a cui Gulino dedica la sua pittura da oltre un ventennio. «Nella sua opera», scrive Laura Anello, «i clandestini sono al centro di una riflessione che attraverso si l'attualità dei rifiuti, dei respingimenti, della diffidenza, ma che diventa esistenziale, ontologica». Uno dei temi che hanno caratterizzato costantemente la produzione di Gulino è infatti la clandestinità intesa anche come condizione dell'esistenza, in cui i

που θεωρούνται μακρινοί και αδιαπέραστοι, αλλά και να δείξει τις πολλαπλές διασυνδέσεις μεταξύ Ανατολής και Δύσης. "Οι ανοιχτές πόρτες", γράφει ο Ranzi, "η ενασχόληση με την ιδέα του κατωφλιού που πρέπει να ξεπεραστεί και τη δυνατότητά του για επικοινωνία και σύνδεση, τα βιβλία που είναι ικανά να μιλούν μια γλώσσα που δεν ανήκει σε κανέναν και είναι επομένως απολύτως οικουμενική και αρχετυπική, είναι όλα θέματα που πραγματεύεται ο Gulino στο έργο του".

Το 2004, με αφορμή τη συναυλία Concerto a dieci voci per l'Europa στο Piccolo Teatro του Μιλάνου για την είσοδο νέων χωρών στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ο καλλιτέχνης δημιούργησε το έργο Tabularium.

Το 2007 εκδόθηκε από τον εκδοτικό οίκο Millenium στη Ρώμη ο Catalogo ragionato των έργων του Gulino, με παρουσίαση από τον κριτικό Costanzo Costantini.

Το 2011 εγκαινιάστηκε η ατομική του έκθεση Camminanti στο Ναϊρόμπι της Κένυας, μια λέξη που περιλαμβάνει την ιστορία των μεταναστών, των λαθρομεταναστών, των ταξιδιωτών και των μεταμορφωμένων ανθρώπων, στους οποίους ο Gulino έχει αφιερώσει τη ζωγραφική του για πάνω από είκοσι χρόνια. "Στο έργο του", γράφει η Laura Anello, "οι παράνομοι μετανάστες βρίσκονται στο επίκεντρο ενός προβληματισμού που, ναί μεν, περνάει μέσα από την επικαιρότητα των απορριψίμων, των απωθήσεων, της δυσπιστίας, αλλά που γίνεται

clandestini sono i passeggeri dei barconi che rischiano di inabissarsi pur di raggiungere la libertà, ma sono anche coloro che attraversano la vita, i non allineati, i ribelli. L'artista è stato invitato a rappresentare l'arte contemporanea dall'Ambasciata e dall'Istituto Italiano di cultura in Kenia nell'ambito delle celebrazioni per i 150 anni dell'Unità. Il catalogo è della casa editrice Sellerio, la presentazione dello storico dell'Arte Carlo Bertelli.

Sin dagli inizi degli anni Novanta F. A. Gulino è impegnato nella realizzazione di un poderoso ciclo di più di centocinquanta opere dedicate alla figura di Pier Paolo Pasolini. Alcune opere del ciclo vengono scelte per lo spettacolo teatrale P.P.P. Siamo tutti in pericolo la cui regia è di Daniele Salvo (Teatro Stabile di Torino, 2007; Teatro dei Filodrammatici di Milano, 2007; Teatro Vascello di Roma, 2015; Teatro Franco Parenti di Milano, 2015).

Nel 2012 espone a Roma, presso Palazzo Incontro, nella mostra collettiva PPP. Una polemica inversa. Omaggio a Pier Paolo Pasolini, mostra d'arte contemporanea ispirata alla poesia dello scrittore, a cura di Flavio Alivernini. Il catalogo, edito da Fandango Libri, è introdotto dal testo critico di Achille Bonito Oliva. Nel novembre dello stesso anno, sempre al ciclo su Pasolini, la rivista culturale

υπαρξιακός, οντολογικός". Ένα από τα θέματα που χαρακτηρίζει διαρκώς την παραγωγή του Gulino είναι στην πραγματικότητα η παρανομία, νοούμενη και ως συνθήκη ύπαρξης, στην οποία οι παράνομοι είναι οι επιβίβατες στις φορτηγίδες που διακινδυνεύουν να βυθιστούν για να φτάσουν στην ελευθερία, αλλά είναι και αυτοί που περνούν μέσα από τη ζωή, οι ανένταχοι, οι επαναστάτες.

Ο καλλιτέχνης προσκλήθηκε να εκπροσωπήσει τη σύγχρονη τέχνη από την Πρεσβεία και το Ιταλικό Μορφωτικό Ινστιτούτο στην Κένυα στα πλαίσια των εορτασμών για την 150η επέτειο της Ενοποίησης. Ο κατάλογος κυκλοφορεί από τον εκδοτικό οίκο Sellerio, ενώ η παρουσίαση έγινε από τον ιστορικό τέχνης Carlo Bertelli.

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, ο F. A. Gulino ασχολείται με τη δημιουργία ενός ισχυρού κύκλου με περισσότερα από εκατόν πενήντα έργα αφιερωμένα στη μορφή του Pier Paolo Pasolini. Ορισμένα έργα από τον κύκλο επιλέχθηκαν για τη θεατρική παράσταση P.P.P. Siamo tutti in pericolo, σε σκηνοθεσία του Daniele Salvo (Teatro Stabile di Torino, 2007 - Teatro dei Filodrammatici di Milano, 2007 - Teatro Vascello di Roma, 2015 - Teatro Franco Parenti di Milano, 2015).

Το 2012 εξέθεσε στη Ρώμη, στο Palazzo Incontro, στην ομαδική έκθεση PPP. Una polemica inversa. Omaggio a Pier Paolo Pasolini, μια έκθεση σύγχρονης τέχνης εμπνευσμένη από την ποίηση του συγγραφέα, σε επιμέλεια του Flavio Alivernini. Ο

MicroMega dedica la copertina e le pagine interne.

Del 2014 è la mostra personale Clandestini. Passano all'asta i sogni, a cura di Laura Anello, inaugurata a Palermo all'interno delle Carceri dell'inquisizione spagnola di Palazzo Steri.

Nel 2015 viene invitato ad esporre nella mostra collettiva Artisti di Sicilia. Da Pirandello a Iudice a cura di Vittorio Sgarbi. Dello stesso anno è la mostra personale Memorie. Ritratto d'artista, a cura di Paola Nicita, inaugurata a Palermo presso Palazzo Ziino (GAM). Il catalogo è della casa editrice Caracol Edizioni, la presentazione è di Paolo Flores d'Arcais.

Da luglio a settembre 2015 espone nella mostra Eolie 1950/2015. Mare Motus. L'isola nell'arte contemporanea dalla Sicilia al Cile, a cura di Lea Mattarella e Lorenzo Zichichi, inaugurata negli spazi suggestivi del Castello di Lipari (chiesa di Santa Caterina ed ex carcere). Nel 2015, inoltre, la Galleria Agorà di Palermo gli dedica una personale dal titolo Ecce homo a cura di Stefania Gioacchino. Dal 2015 ad oggi espone in una personale permanente al Verdura Resort Sicilia - Rocco Forte Hotels.

Nel mese di giugno 2016 viene invitato a partecipare all'evento Pasolini. Un poeta

κατάλογος, που εκδόθηκε από την Fandango Libri, προλογίζεται από το κριτικό κείμενο του Achille Bonito Oliva. Τον Νοέμβριο του ίδιου έτους, το πολιτιστικό περιοδικό MicroMega αφιέρωσε το εξώφυλλο και τις εσωτερικές σελίδες του στον κύκλο για τον Pasolini.

Το 2014 πραγματοποιήθηκε η ατομική έκθεση Clandestini. Passano all'asta i sogni, σε επιμέλεια της Laura Anello, που εγκαινιάστηκε στο Παλέρμο μέσα στο Carceri dell'inquisizione spagnola στο Palazzo Steri.

Το 2015 προσκλήθηκε να συμμετάσχει στην ομαδική έκθεση Artists of Sicily. Da Pirandello a Iudice σε επιμέλεια του Vittorio Sgarbi. Του ίδιου έτους είναι η ατομική έκθεση Memorie. Ritratto d'artista, σε επιμέλεια της Paola Nicita, που εγκαινιάστηκε στο Παλέρμο στο Palazzo Ziino (GAM). Ο κατάλογος είναι του εκδοτικού οίκου Caracol Edizioni, η παρουσίαση είναι του Paolo Flores d'Arcais.

Από τον Ιούλιο έως τον Σεπτέμβριο του 2015 συμμετείχε στην έκθεση Eolie 1950/2015. Mare Motus. L'isola nell'arte contemporanea dalla Sicilia al Cile, σε επιμέλεια των Lea Mattarella και Lorenzo Zichichi, που εγκαινιάστηκε στους υποβλητικούς χώρους του Κάστρου του Λιπάρι (εκκλησία Santa Caterina και πρώην φυλακή). Το 2015, η Galleria Agorà στο Παλέρμο του αφιέρωσε ατομική έκθεση με τίτλο Ecce homo σε επιμέλεια της Stefania Gioacchino. Από το 2015 εκθέτει σε μόνιμη

presso La Dogana di Milano sita in piazza Duomo. Dal 25 al 30 settembre 2016 espone nella collettiva Per raccontare l'arte presso lo Spazio Contemporaneo Agorà di Palermo. Dal 2 a 14 ottobre dello stesso anno la Galleria Horti Lamiani di Roma gli dedica la personale Passano all'asta i sogni.

Nel 2017 è invitato ad esporre nella mostra Imago mundi. Rotte Mediterranee che coinvolge artisti di 19 paesi che si affacciano sul Mare Nostrum e che si svolge a Palermo dal 18 febbraio al 10 marzo nell'ambito della Biennale Arcipelago Mediterraneo presso i Cantieri Culturali alla Zisa - Spazio Zac - Zona Arti Contemporanee. Nel maggio dello stesso anno viene invitato a partecipare alla mostra collettiva Scorrimento veloce presentata dalla Fondazione Orestadi di Gibellina.

Da settembre a ottobre 2018, presso lo Spazio Contemporaneo Agorà e Spazio Edicola di Palermo, espone nella mostra personale dal titolo Black Friday, a cura di Stefania Giacchino ed Anthony Francesco Bentivegna, che si inserisce nel ciclo di eventi nazionali ed internazionali di Palermo capitale italiana della cultura. «La serie Black Friday», come scrive Stefania Giacchino, «è uno dei momenti di riflessione di Franco Accursio Gulino con un marcato

atoμική έκθεση στο Verdura Resort Sicilia - Rocco ForteHotels.

Τον Ιούλιο του 2016, προσκλήθηκε να συμμετάσχει στην εκδήλωση Pasolini. Un poeta στο La Dogana του Μιλάνο, στην Piazza Duomo. Από τις 25 έως τις 30 Σεπτεμβρίου 2016 συμμετείχε στη συλλογική έκθεση Per raccontare l'arte στο Spazio Contemporaneo Agorà στο Παλέρμο. Από τις 2 έως τις 14 Οκτωβρίου του ίδιου έτους, η γκαλερί Horti Lamiani στη Ρώμη του αφιέρωσε την ατομική έκθεση Passano all'asta i sogni.

Το 2017, προσκλήθηκε να συμμετάσχει στην έκθεση Imago mundi. Rotte Mediterranee με τη συμμετοχή καλλιτεχνών από 19 χώρες που συνορεύουν με τη Μεσόγειο και πραγματοποιήθηκε στο Παλέρμο από τις 18 Φεβρουαρίου έως τις 10 Μαρτίου στο πλαίσιο της Biennale Arcipelago Mediterraneo στο Cantieri Culturali alla Zisa - Spazio Zac - Zona Arti Contemporanee. Τον Μάιο του ίδιου έτους, προσκλήθηκε να συμμετάσχει στην ομαδική έκθεση Scorrimento veloce που παρουσίασε η Fondazione Orestadi di Gibellina.

Από τον Σεπτέμβριο έως τον Οκτώβριο του 2018, στο Spazio Contemporaneo Agorà και στο Spazio Edicola στο Παλέρμο, συμμετείχε στην ατομική έκθεση με τίτλο Black Friday, σε επιμέλεια των Stefania Giacchino και Anthony Francesco Bentivegna, η οποία εντάσσεται στον κύκλο των εθνικών και διεθνών εκδηλώσεων του Παλέρμο capitale italiana della cultura. «Η σειρά Black Friday»,

riferimento alla situazione odierna e dunque all'arte in saldo come ad un'arte svilita che attira continuamente nuovi protagonisti e nuovi acquirenti e che non guarda alla sostanza ma alla forma».

Nel 2019 viene invitato ad esporre alla 1° Biennale di St. Moritz (Svizzera), presso il Forum Paracelsus, evento curato da un comitato scientifico presieduto dal professor Egidio Maria Eleuteri e dalle storiche dell'arte Martina D'Ambrosio ed Elisa Susanna. In tale evento l'artista viene premiato per «la plasticità, l'emozione, il recupero della verità della memoria, del bello nei suoi vari cicli di dipinti». Da aprile a giugno dello stesso anno le opere del ciclo Black Friday sono espone in una mostra personale presso l'Hôtel de Paris di Monte-Carlo.

Dal 7 dicembre 2019 al 12 gennaio 2020 espone nella personale Corde tese e passi a cura della Fondazione Orestadi di Gibellina presso il Museo Regionale d'Arte Moderna e Contemporanea di Palermo, Palazzo Belmonte Riso.

Dal mese di giugno 2021 l'opera dal titolo Passano all'asta i sogni si trova presso il Quirinale - Presidenza della Repubblica italiana.

Nel 2021 inoltre è invitato ad esporre presso la Saatchi Gallery di Londra in

όπως γράφει η Stefania Giacchino, «είναι μια από τις στιγμές προβληματισμού του Franco Accursio Gulino με έντονη αναφορά στη σημερινή κατάσταση και επομένως στην «τέχνη προς πώληση» ως μια υποβαθμισμένη τέχνη που προσελκύει συνεχώς νέους πρωταγωνιστές και νέους αγοραστές και που δεν κοιτάζει την ουσία αλλά τη μορφή».

Το 2019, προσκλήθηκε να εκθέσει στην 1η Μπιενάλε του St. Moritz (Ελβετία), στο Forum Paracelsus, μια εκδήλωση που επιμελήθηκε μια επιστημονική επιτροπή υπό την προεδρία του καθηγητή Egidio Maria Eleuteri και των ιστορικών τέχνης Martina D'Ambrosio και Elisa Susanna. Στην εκδήλωση αυτή, ο καλλιτέχνης τιμήθηκε για την «πλαστικότητα, τη συγκίνηση, την ανάκτηση της αλήθειας της μνήμης, της ομορφιάς στους διάφορους κύκλους ζωγραφικής του». Από τον Απρίλιο έως τον Ιούλιο του ίδιου έτους, τα έργα του κύκλου Black Friday παρουσιάζονται σε ατομική έκθεση στο Hôtel de Paris στο Μόντε Κάρλο.

Από τις 7 Δεκεμβρίου 2019 έως τις 12 Ιανουαρίου 2020 εκθέτει στην ατομική έκθεση Corde tese e passi που επιμελήθηκε η Fondazione Orestadi di Gibellina στο Περιφερειακό Μουσείο Μοντέρνας και Σύγχρονης Τέχνης στο Παλέρμο, Palazzo Belmonte Riso.

Από τον Ιούλιο του 2021, το έργο με τίτλο Passano all'asta i sogni βρίσκεται στο Quirinale - Προεδρία της Ιταλικής Δημοκρατίας.

Το 2021 προσκλήθηκε επίσης να εκθέσει στη

occasione dell'evento StART Art Fair London e nella collezione permanente del MAC-Museo d'Arte Contemporanea Ludovico Corrao di Gibellina. Da agosto a settembre dello stesso anno le sue opere sono esposte nella mostra Memento Monocromo, a cura di Anthony Francesco Bentivegna, presso lo Spazio Espace di Mazara del Vallo.

Da ottobre a gennaio dello stesso anno, in occasione dell'apertura straordinaria della chiesa di Santa Maria dello Spasimo di Sciacca, espone nella mostra personale Domus a cura di Laura Anello e di Anthony Francesco Bentivegna. L'evento si inserisce all'interno del festival Le Vie dei Tesori. Le opere esposte, installazioni site-specific e tele, poesie e una video proiezione, rappresentano il pensiero artistico di Gulino che da sempre indaga, attraverso le sue opere, le condizioni dell'esistenza, la clandestinità urbana, le transumanze, la memoria e il dialogo tra culture diverse. All'interno del Festival, inoltre, si svolge Nell'isola evento in cui Alfonso Veneroso legge Franco Accursio Gulino dialogando con le opere di Domus.

Dal 26 marzo al 10 aprile 2022, in occasione del Festival FerdinanDea organizzato da Le Vie dei Tesori, viene inaugurata la personale Ferdinadea. Lo studio del pensiero nella chiesa di Santa Maria dello Spasimo di

Saatchi Gallery στο Λονδίνο με την ευκαιρία της εκδήλωσης StART Art Fair London και στη μόνιμη συλλογή του MAC-Museo d'Arte Contemporanea Ludovico Corrao στην Gibellina. Από τον Αύγουστο έως τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους, έργα του εκτέθηκαν στην έκθεση Memento Monocromo, σε επιμέλεια του Anthony Francesco Bentivegna, στο Spazio Espace στην Mazara del Vallo.

Από τον Οκτώβριο έως τον Ιανουάριο του ίδιου έτους, με αφορμή τα έκτακτα εγκαίνια της εκκλησίας Santa Maria dello Spasimo στην Sciacca, εξέθεσε στην προσωπική έκθεση Domus που επιμελήθηκαν οι Laura Anello και Anthony Francesco Bentivegna. Η εκδήλωση αποτελεί μέρος του φεστιβάλ Le Vie dei Tesori. Τα έργα που εκτίθενται, εγκαταστάσεις και καμβάδες ειδικού χώρου, ποιήματα και μια βιντεοπροβολή, αντιπροσωπεύουν την καλλιτεχνική σκέψη του Gulino, ο οποίος πάντα διερευνούσε, μέσω των έργων του, τις συνθήκες ύπαρξης, την αστική απόκρουση, τη μετακίνηση, τη μνήμη και τον διάλογο μεταξύ διαφορετικών πολιτισμών. Το Φεστιβάλ περιλαμβάνει επίσης το Nell'isola, μια εκδήλωση στην οποία ο Alfonso Veneroso διαβάζει τον Franco Accursio Gulino σε διάλογο με τα έργα του Domus.

Από τις 26 Μαρτίου έως τις 10 Απριλίου 2022, με την ευκαιρία του Φεστιβάλ FerdinanDea που διοργανώνει η Le Vie dei Tesori, η προσωπική έκθεση Ferdinadea. Η μελέτη της σκέψης στην εκκλησία της Santa Maria dello Spasimo στην Sciacca.

Sciacca. La mostra è a cura di Le Vie dei Tesori e di Anthony Francesco Bentivegna.

Nel centenario della nascita di Pier Paolo Pasolini, l'artista viene invitato ad esporre nella mostra personale Pasolini clandestinus, inaugurata nelle sale degli ex Presidenti e Pompeiana, presso il Palazzo Reale di Palermo. La mostra, visitabile dal 24 giugno al 27 luglio 2022, è stata promossa dal Servizio Biblioteca e Archivio storico dell'Ars e curata da Laura Anello. Quasi trenta opere, scelte tra quelle realizzate nel corso degli ultimi vent'anni, hanno dialogato con i preziosi dipinti e stucchi delle due sale del Palazzo, in un'esposizione arricchita da un documentario di Daniele Salvo sull'opera di Gulino e dal catalogo pubblicato da Edizioni Caracol. Da luglio a settembre dello stesso anno, nell'ambito della quarantunesima edizione delle Orestyadi di Gibellina, è stata inaugurata la mostra personale Le mura di Sana'a. Omaggio a Pier Paolo Pasolini a cura di Enzo Fiammetta. «La mostra che il museo delle Trame Mediterranee dedica a PPP», scrive Fiammetta, «è un omaggio al grande poeta, e alla sua capacità di leggere i grandi cambiamenti, antropologici, urbanistici e sociali, che hanno trasformato il volto delle nostre città. [...] Alcune delle opere in mostra riprendono i colori della sabbia, delle antiche

Tin έκθεση επιμελούνται η Le Vie dei Tesori και ο Anthony Francesco Bentivegna.

Με αφορμή την εκατονταετηρίδα από τη γέννηση του Pier Paolo Pasolini, ο καλλιτέχνης προσκλήθηκε να εκθέσει στην προσωπική έκθεση Pasolini clandestinus, που εγκαινιάστηκε στις αίθουσες των πρώην προέδρων και της Pompeiana, στο Palazzo Reale στο Παλέρμο. Η έκθεση, η οποία άνοιξε από τις 24 Ιουνίου έως τις 27 Ιουλίου 2022, προωθήθηκε από την Υπηρεσία Βιβλιοθήκης και Ιστορικού Αρχείου Ars και επιμελήθηκε η Laura Anello. Σχεδόν τριάντα έργα, επιλεγμένα από εκείνα που δημιουργήθηκαν τα τελευταία είκοσι χρόνια, συνομιλήσαν με τους πολύτιμους πίνακες και τους στόκους στις δύο αίθουσες του Παλατιού, σε μια έκθεση που εμπλουτίστηκε από ένα ντοκιμαντέρ του Daniele Salvo για το έργο του Gulino και τον κατάλογο που εκδόθηκε από την Edizioni Caracol. Από τον Ιούλιο έως τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους, στα πλαίσια της 41ης έκδοσης των Orestyadi di Gibellina, η προσωπική έκθεση Le mura di Sana'a. Αφιέρωμα στον Pier Paolo Pasolini σε επιμέλεια του Enzo Fiammetta. "Η έκθεση που το μουσείο Trame Mediterranee αφιερώνει στον PPP", γράφει ο Fiammetta, "είναι ένας φόρος τιμής στον μεγάλο ποιητή και στην ικανότητά του να διαβάζει τις μεγάλες αλλαγές, ανθρωπολογικές, πολεοδομικές και κοινωνικές, που έχουν μεταμορφώσει το πρόσωπο των πόλεών μας. [...] Κάποια από τα έργα της έκθεσης πίνουν τα χρώματα

città fatte di terra, mentre altre si accostano ai ricami dorati dei tessuti da cerimonia yemeniti e ai ceselli bianchi delle finestre. Le mura di Sana'a diventano il limite tra quello che sta dentro la nostra consapevolezza di camminare sul filo di una condizione drammatica della nostra esistenza e quello che sta fuori, dove sono scomparse, da tempo, le lucciole».

Sull'artista sono stati realizzati documentari e Video d'Arte, tra cui *Quanti soggetti tu sei?* e *Ritratto d'artista*. Franco Accursio Gulino della regista austriaca Johanna Tschautscher. Quest'ultimo è risultato vincitore del premio International Film Festival on European Art, ART & FILM 2006-TELC di Praga. I documentari sono stati presentati in diverse città europee. Numerose anche le interviste e i servizi sull'opera di Gulino dedicate dalle reti Rai (Rai 1, Rai 3, Rai Radio 1, Rai Radio 3) e Mediaset. Dalla continua produzione letteraria e pittorica di Gulino nascono anche i cortometraggi scritti e diretti dallo stesso artista. Le sue opere sono esposte in rassegne nazionali ed internazionali e sono presenti in numerose collezioni pubbliche e private.

της άμμου, των αρχαίων πόλεων φτιαγμένων από χώμα, ενώ άλλα αντιπαραβάλλουν το χρυσό κέντημα των τελετουργικών υφασμάτων των Υεμενιτών και τη λευκή σμιλευση των παραθύρων.

Τα τείχη της Σαναά γίνονται το όριο μεταξύ αυτού που βρίσκεται μέσα στη συνειδησή μας ότι περπατάμε στην άκρη μιας δραματικής κατάστασης της ύπαρξής μας και αυτού που βρίσκεται έξω, όπου οι πυγολαμπίδες έχουν εξαφανιστεί προ πολλού".

Για τον καλλιτέχνη έχουν γυριστεί ντοκιμαντέρ και βίντεο τέχνης, μεταξύ των οποίων τα *Quanti soggetti tu sei?* και *Ritratto d'artista*. Franco Accursio Gulino από την αυστριακή σκηνοθέτιδα Johanna Tschautscher. Το τελευταίο ήταν ο νικητής του Διεθνούς Φεστιβάλ Κινηματογράφου για την Ευρωπαϊκή Τέχνη, ART & FILM 2006-TELC στην Πράγα. Τα ντοκιμαντέρ παρουσιάστηκαν σε διάφορες ευρωπαϊκές πόλεις. Έχουν επίσης πραγματοποιηθεί πολυάριθμες συνεντεύξεις και αναφορές για το έργο του Gulino στα δίκτυα Rai (Rai 1, Rai 3, Rai Radio 1, Rai Radio 3) και Mediaset. Η συνεχής λογοτεχνική και εικαστική παραγωγή του Gulino έδωσε επίσης αφορμή για ταινίες μικρού μήκους που έγραψε και σκηνοθέτησε ο ίδιος ο καλλιτέχνης. Τα έργα του παρουσιάζονται σε εθνικές και διεθνείς εκθέσεις και υπάρχουν σε πολυάριθμες δημόσιες και ιδιωτικές συλλογές.

GULINO E PASOLINI

Verrebbe da dire, senza esagerare troppo, che Pasolini è sempre nell'opera di Gulino. Sì, sempre, anche quando apparentemente non c'è, anche quando Gulino dipinge l'Isola Ferdinandea - la terra emersa e scomparsa nel giro di qualche mese nel Canale di Sicilia - o i *Clandestini* nel viaggio eterno della vita. Perché Pasolini, che Gulino "incontra" nel 1963 alla visione de *La Ricotta*, parte del film a episodi *Ro-Go-Pa-G* in cui il regista mette in scena la sua potente riflessione su Cristo, permea da sempre l'opera dell'artista. Con l'attenzione agli ultimi, ai derelitti, agli emarginati che sono per entrambi il punto di osservazione rivelatore dell'intera umanità. Delle sue fragilità, delle sue debolezze, delle sue solitudini, delle sue contraddizioni, delle sue paure.

Pasolini, come Gulino, è un profeta, uno che vede prima degli altri. Come lui, è un clandestino, un irregolare, un outsider. Come lo sono gli uomini senza casa, quei nomadi con i denti d'oro che l'artista vedeva aggirarsi per le strade siciliane da bambino. Come lo sono i suoi *Camminanti* tra Africa ed Europa, come lo sono i *Clandestini* al centro della sua opera che percorre i tempi nel primo decennio del Duemila, quando ancora l'emergenza sbarchi era lontana e il dibattito inesistente. Tanti pasoliniani Ali dagli Occhi Azzurri, "uno dei tanti

GULINO ΚΑΙ PASOLINI

Θα μπορούσαμε να πούμε, χωρίς να υπερβάλλουμε πολύ, ότι ο Pasolini βρίσκεται πάντα στο έργο του Gulino. Ναι, πάντα, ακόμη και όταν φαινομενικά δεν είναι εκεί, ακόμη και όταν ο Gulino ζωγραφίζει την Isola Ferdinandea - τη γη που εμφανίστηκε και εξαφανίστηκε μέσα σε λίγους μήνες στο κανάλι της Σικελίας - ή τους *Clandestini* στο αιώνιο ταξίδι της ζωής. Διότι ο Pasolini, τον οποίο ο Gulino "γνώρισε" το 1963 όταν είδε το *La Ricotta*, μέρος της επεισοδιακής ταινίας *Ro-Go-Pa-G*, στην οποία ο σκηνοθέτης σκηνοθέτησε τον ισχυρό προβληματισμό του για τον Χριστό, διαπερνούσε πάντα το έργο του καλλιτέχνη. Με την προσοχή στο τελευταίο, στο εγκαταλελειμμένο, στο περιθωριοποιημένο, που και για τους δύο αποτελούν το αποκαλυπτικό σημείο παρατήρησης ολόκληρης της ανθρωπότητας: των ευαισθησιών της, των αδυναμιών της, των μοναξιών της, των αντιφάσεων της, των φόβων της.

Ο Pasolini, όπως και ο Gulino, είναι προφήτης, αυτός που βλέπει πριν από τους άλλους. Όπως κι εκείνος, είναι ένας clandestino, ένας παράτυπος, ένας παρείσακτος. Όπως και οι άστεγοι, οι νομάδες με τα χρυσά δόντια που ο καλλιτέχνης είδε να περιπλανιούνται στους δρόμους της Σικελίας όταν ήταν παιδί. Όπως και οι *Camminanti* (περιπατητές) του μεταξύ Αφρικής και Ευρώπης, όπως και οι *Clandestini* (λαθρομετανάστες) που βρίσκονται στο επίκεντρο του έργου του, το οποίο είναι μπροστά από την εποχή του, στην πρώτη δεκαετία του 2000, όταν η έκτακτη ανάγκη αποβίβασης ήταν

figli di figli/ scenderà da Algeri, su navi/ a vela e a remi. Saranno/ con lui migliaia di uomini/ coi corpicini e gli occhi/ di poveri cani dei padri/ sulle barche varate nei Regni della Fame”.

Pier Paolo lo accompagna, come un fratello di pensiero. Un fratello maggiore. A lui Gulino nei primi anni Duemila dedica grandi tele di quasi 2 metri per 2, dove la faccia del poeta diventa un'icona come la Marilyn Monroe di Warhol, ora con la bocca pronunciata e rossa, ora con le ciglia lunghe, ora con la testa come il cono di un vulcano da cui erompe il pensiero. Quella Marilyn per cui il poeta scrive i versi che, nella mostra di Roma del 2012 “PPP Una polemica inversa-Omaggio a Pier Paolo Pasolini”, il critico d'arte Achille Bonito Oliva sceglie di accostare all'opera in esposizione di Gulino, presente in quell'occasione insieme ad altri grandi come Jannis Kounellis e Michelangelo Pistoletto. “Del mondo antico e del mondo futuro/era rimasta solo la bellezza, e tu/povera sorellina minore,/ quella che corre dietro i fratelli più grandi,/ e ride e piange con loro, per imitarli/...

Poi nell'opera dell'artista, Pasolini scompare con il suo volto e diventa un nome, un graffio, un segno, un'evocazione, un'allusione, un sottotesto in opere astratte, dove – per tornare a Marilyn – è l'oro dei suoi

ακόμη μακριά και η συζήτηση ανύπαρκτη. Τόσο πολλοί παζολιανοί Ali dagli Occhi Azzurri, “ένας από τους πολλούς γιους των γιων/ θα κατέβει από το Αλγέρι, με πλοία/ πλέοντας και κωπηλατώντας. Θα είναι/ μαζί του χιλιάδες άντρες/ με τα μικρά κορμιά και τα μάτια/ των φτωχών σκυλιών των πατεράδων τους/ σε καράβια που καθελκυστήκαν στα Βασιλεία της Πείνας”.

Ο Pier Paolo τον συνοδεύει, ως νοητικός αδελφός. Ένας μεγαλύτερος αδελφός. Σε αυτόν ο Gulino στις αρχές της δεκαετίας του 2000 αφιέρωσε μεγάλους καμβάδες διαστάσεων σχεδόν 2 επί 2 μέτρα, όπου το πρόσωπο του ποιητή γίνεται εικόνα όπως η Marilyn Monroe του Warhol, τώρα με έντονο, κόκκινο στόμα, τώρα με μακριές βλεφαρίδες, τώρα με κεφάλι σαν τον κώνο ενός ηφαιστείου από το οποίο ξεσπά η σκέψη. Αυτή η Marilyn για την οποία ο ποιητής έγραψε τους στίχους που, στην έκθεση του 2012 στη Ρώμη “PPP Una polemica inversa-Omaggio a Pier Paolo Pasolini”, ο κριτικός τέχνης Achille Bonito Oliva επέλεξε να αντιπαραβάλει με το έργο που εκτίθεται από τον Gulino, ο οποίος ήταν παρών σε εκείνη την περίπτωση μαζί με άλλους σπουδαίους όπως ο Γιάννης Κουνέλης και ο Michelangelo Pistoletto. “Από τον αρχαίο κόσμο και τον μελλοντικό κόσμο/μόνο η μορφή έμεινε, κι εσύ/φτωχή μικρή αδελφή,/αυτή που τρέχει πίσω από τους μεγαλύτερους αδελφούς της,/ και γελάει και κλαίει μαζί τους, για να τους μιμηθεί/...”

Στη συνέχεια, στο έργο του καλλιτέχνη, ο Παζολίνι εξοραφίζεται μαζί με το πρόσωπό του και

capelli a diventare il giallo sulla tela, dove il rosso è il sangue dell'assassinio all'Idroscalo di Ostia, dove il bianco evoca il suo sudario di morte, la morte della coscienza critica del Novecento che nell'ultima intervista avvertiva: “Siamo tutti in pericolo”.

L'immagine non c'è più, ma c'è il mondo di Pasolini in queste pennellate impresse su piccole tavole o su manifesti pubblicitari di materiale plastico che vengono riciclati nel segno dell'arte. Pasolini diventa una scritta, una dichiarazione, un manifesto. Pasolini diventa il suo nome.

Dove, per dirla con il Piccolo Principe, “l'essenziale è invisibile agli occhi”

Laura Anello
Presidente della Fondazione Le vie dei Tesori

γίνεται ένα όνομα, μια γρατζουνιά, ένα σημάδι, μια επίκληση, ένας υπαιγιμός, ένα υπονοούμενο σε αφηρημένα έργα, όπου -για να επιστρέψουμε στη Μέριλιν- είναι το χρυσό των μαλλιών της που γίνεται το κίτρινο στον καμβά, όπου το κόκκινο είναι το αίμα της δολοφονίας στο Idroscalo της Όστια, όπου το λευκό θυμίζει το νεκρικό της σάβανο, τον θάνατο της κριτικής συνείδησης του εικοστού αιώνα που στην τελευταία συνέντευξη προειδοποίησε: “Είμαστε όλοι σε κίνδυνο”.

Η εικόνα δεν υπάρχει πια, αλλά υπάρχει ο κόσμος του Παζολίνι σε αυτές τις πινελιές που αποτυπώνονται σε μικρές σανίδες ή πλαστικές διαφημιστικές αφίσες που ανακυκλώνονται στο σήμα της τέχνης. Ο Παζολίνι γίνεται μια επιγραφή, μια δήλωση, μια αφίσα. Ο Παζολίνι γίνεται το όνομά του.

Όπου, σύμφωνα με τα λόγια του Μικρού Πρίγκιπα, “το ουσιώδες είναι αόρατο στα μάτια”.

Laura Anello
Προέδρου του Ιδρύματος Le vie dei Tesori

Le opere in mostra

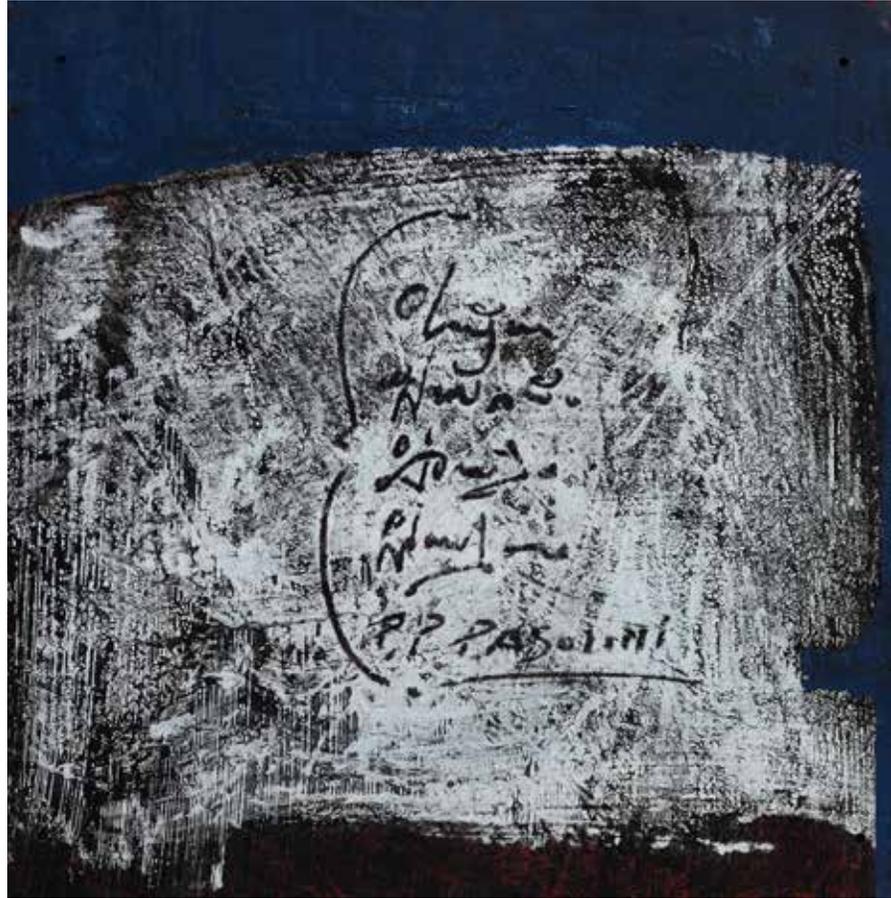
Τα εκτιθέμενα έργα

PASOLINI

GULINO

PASOLINI

GULINO

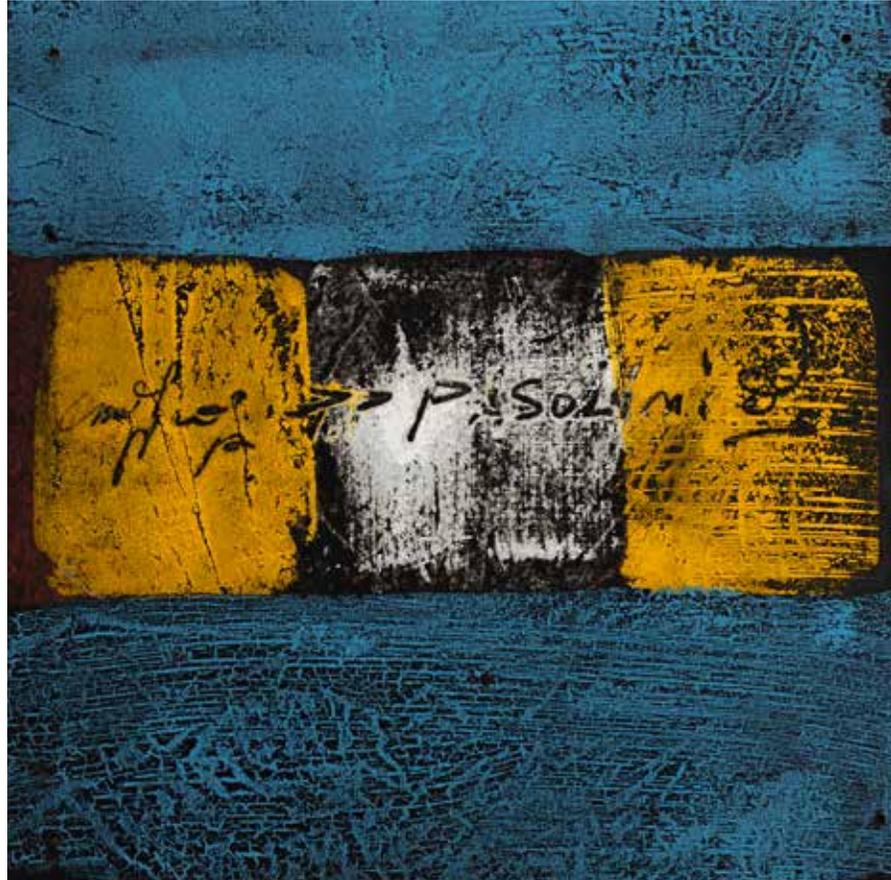
PASOLINI

26

27

GULINO

PASOLINI

GULINO

PASOLINI

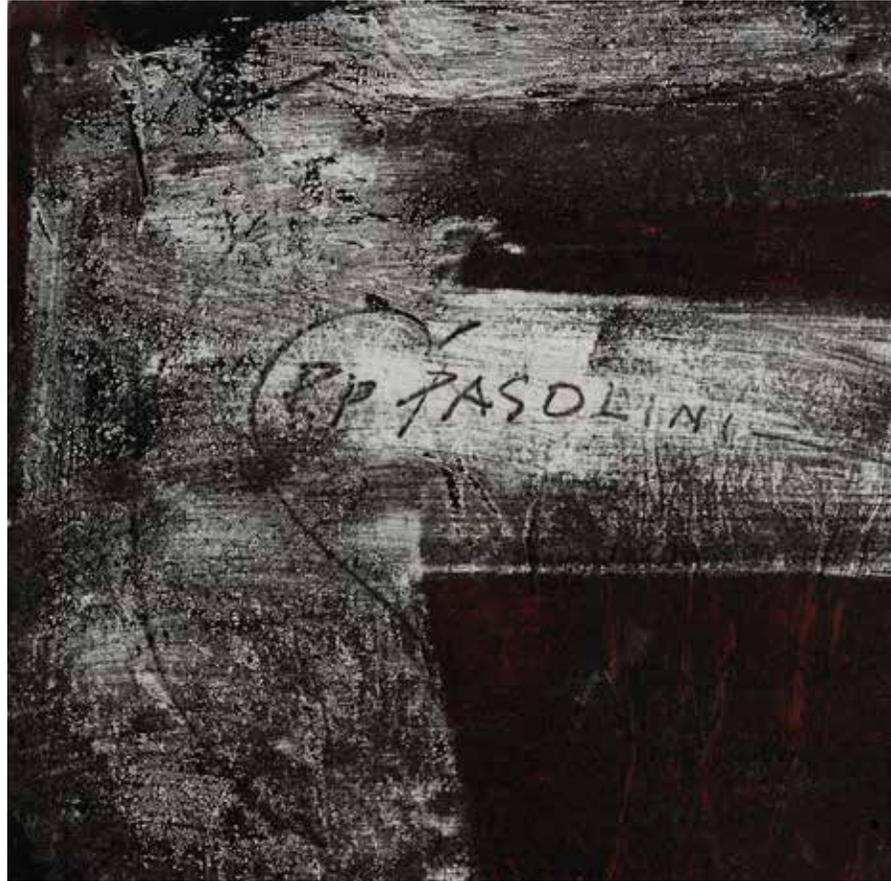
GULINO

PASOLINI

GULINO

PASOLINI

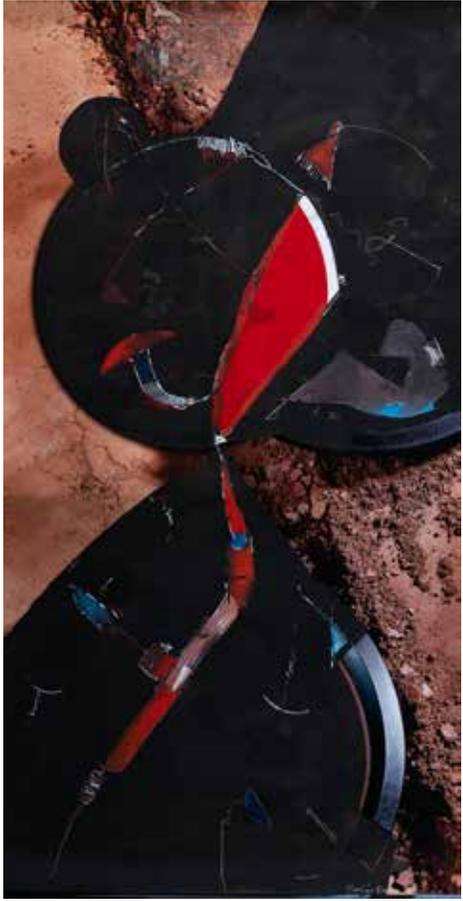
GULINO

PASOLINI

GULINO

PASOLINI

GULINO

PASOLINI

40

41

GULINO

NOTE CRITICHE

Non era di facile interpretazione l'opera del Maestro Franco Accursio Gulino per studenti non preparati alla sua Arte.

Ragazzi greci, italiani, italogreci, albanesi, e di ancora altre nazionalità, dai 14 ai 17 anni, frequentanti le 10 scuole della Rete OTIS Atene che, improvvisamente, nella sala teatro della Scuola Italiana di Atene, si sono ritrovati ad assumere il ruolo, anch'esso un po' teatrale, di critici d'arte.

Ragazzi, all'inizio inconsapevoli del percorso che stavano intraprendendo, liberi da ogni preconconcetto e preconfezionate informazioni sull'opera di Gulino, si sono ritrovati immersi nella visione delle sue opere astratte proiettate sulla LIM, a leggere il linguaggio delle immagini perché, come sostenuto dal semiologo Gianfranco Marrone, "le immagini, se ben fatte, assomigliano a tal punto alle cose da prendere il loro posto".

Le immagini proiettate delle opere di Gulino diventano, così, per gli studenti, entità efficaci e potenti sul piano comunicativo, in grado di suscitare sensazioni ed emozioni, da cui far nascere racconti, suggestioni, a cui dare un senso, tessendo connessioni tra l'artista Gulino e la vita e le opere di Pasolini.

Perché solo di questa informazione i ragazzi erano in possesso, del profondo legame emotivo, ancor più che intellettuale,

KPITIKO KEIMENO

Το έργο του μαέστρου Franco Accursio Gulino δεν ήταν εύκολο να ερμηνευτεί από τους μαθητές που δεν ήταν προετοιμασμένοι για την τέχνη του.

Έλληνες, Ιταλοί, Ιταλο-Λιθουανοί, Αλβανοί και ακόμη άλλες εθνικότητες, ηλικίας 14 έως 17 ετών, που φοιτούσαν στα 10 σχολεία του ΔΙΚΤΥΟΥ ΟΤΙΣ ΑΘΗΝΑΣ, οι οποίοι, ξαφνικά, στη θεατρική αίθουσα της Ιταλικής Σχολής Αθηνών, βρέθηκαν να αναλαμβάνουν τον ρόλο, επίσης κάπως θεατρικό, του κριτικού τέχνης.

Τα παιδιά αυτά, αρχικά αγνοώντας το μονοπάτι που ακολουθούσαν, απαλλαγμένα από προκαταλήψεις και προσχεδιασμένες πληροφορίες για το έργο του Gulino, βρέθηκαν να βυθίζονται στο όραμα των αφηρημένων έργων του που προβάλλονταν στον διαδραστικό πίνακα, διαβάζοντας τη γλώσσα των εικόνων, γιατί, όπως έχει υποστηρίξει ο σημειωτικός Gianfranco Marrone, "οι εικόνες, αν είναι καλοφτιαγμένες, μοιάζουν τόσο πολύ με τα πράγματα που παίρνουν τη θέση τους".

Οι προβαλλόμενες εικόνες των έργων του Gulino γίνονται έτσι, για τους μαθητές, αποτελεσματικές και ισχυρές οντότητες σε επικοινωνιακό επίπεδο, ικανές να προκαλέσουν αισθήσεις και συναισθήματα, από τις οποίες μπορούν να προκύψουν ιστορίες και προτάσεις, στις οποίες μπορεί να δοθεί νόημα, υφαίνοντας συνδέσεις μεταξύ του καλλιτέχνη Gulino και της ζωής και του έργου του Pasolini.

Μόνο αυτές τις πληροφορίες είχαν οι μαθητές στην κατοχή τους, για τον βαθύ συναισθηματικό,

che Gulino ha con Pier Paolo Pasolini, fin dagli esordi della sua produzione artistica e che si palesa chiaramente nel catalogo della mostra "Pasolini Clandestinus", che diviene strumento, per gli studenti, di conoscenza e di approfondimento dell'artista, insieme alla visione del documentario "Ritratto di artista. Franco Accursio Gulino" della regista austriaca Johanna Tschautscher.

E colpisce l'immediatezza con cui i ragazzi, riuniti in gruppi misti delle varie scuole, scelgono l'opera da recensire in maniera libera, in forma di prosa, poesia, musica, teatro, tableau vivant.

Si riuniscono, si dispongono in cerchio, guardano, commentano, si confrontano, si integrano, incastrano pensieri, accordano parole, giocano di fantasia, si radicano alle conoscenze, le modificano, le trasformano, le attualizzano, si spingono oltre, fino a realizzare un prodotto del pensiero, che ha la forza dell'unione della molteplicità in UNICO sentire.

Restituiscono così, la storia di Pasolini, conosciuta, anch'essa, per stralci di video proiettati, di scritti consigliati, di tracce sospese, capaci di accendere in loro la curiosità e il desiderio di conoscere. E la intessono nelle trame dei colori a tratti cupi e a tratti accesi, usati da Gulino in tele improvvisate realizzate

perisσότερο ακόμη και από τον διανοητικό, δεσμό που έχει ο Gulino με τον Pier Paolo Pasolini, από την αρχή της καλλιτεχνικής του παραγωγής, και ο οποίος αποκαλύπτεται με σαφήνεια στον κατάλογο της έκθεσης "Pasolini Clandestinus" που γίνεται εργαλείο για τους μαθητές να γνωρίσουν και να εξερευνήσουν τον καλλιτέχνη, μαζί με την προβολή του ντοκιμαντέρ "Ritratto di artista. Franco Accursio Gulino" της αυστριακής σκηνοθέτιδας Johanna Tschautscher.

Και είναι εντυπωσιακή η αμεσότητα με την οποία οι μαθητές, συγκεντρωμένοι σε μικτές ομάδες από τα διάφορα σχολεία, επιλέγουν ελεύθερα το έργο που θα κριθεί, με τη μορφή πεζού λόγου, ποίησης, μουσικής, θεάτρου, tableau vivant.

Συγκεντρώνονται, οργανώνονται σε κύκλο, παρακολουθούν, σχολιάζουν, συγκρίνουν, ενσωματώνουν, πλαισιώνουν σκέψεις, συντονίζουν λέξεις, παίζουν με τη φαντασία, ριζώνουν στη γνώση, την τροποποιούν, τη μετασχηματίζουν, την επικαιροποιούν, προχωρούν παραπέρα, μέχρι να υλοποιήσουν ένα προϊόν σκέψης, το οποίο έχει τη δύναμη της ένωσης της πολλαπλότητας σε ΕΝΑ ΕΝΙΑΙΟ συναίσθημα.

Με αυτόν τον τρόπο, επαναφέρουν την ιστορία του Pasolini, επίσης γνωστή μέσα από αποσπάσματα προβαλλόμενων βίντεο, από προτεινόμενα γραπτά, από αιωρούμενα ίχνη, ικανά να πυροδοτήσουν μέσα τους την περιέργεια και την επιθυμία να μάθουν, και την υφαίνουν μέσα στα υφάσματα των

su cartone compresso, materiale riciclato dove, a tratti, in trasparenza, è ancora leggibile la parola SALDI, su cui risalta provocatoriamente, volutamente, il nome: Pasolini.

È un gioco di parole e prospettive quello che stimola l'opera di Gulino, un andare oltre etichette e cliché: i saldi dell'era consumistica, dell'era dell'intelligenza artificiale in cui, lo stesso Gulino afferma: "l'uomo, come essenza importante nel nostro pianeta, è messo un po' da parte".

Occorre allora mutare il senso delle parole... e "saldi" assume il fascino di una formula astratta, che va oltre la parola, oltre i grafemi, oltre il risultato cromatico, oltre la tecnica e libera il senso intellettuale dell'opera come processo mentale.

Nella poesia *La religione del mio tempo*, Pasolini scriveva: «Altre mode, altri idoli, / la massa, non il popolo, / la massa /decisa a farsi corrompere / al mondo ora si affaccia, / e lo trasforma, a ogni schermo, a ogni video /si abbevera, orda pura che irrompe /con pura avidità informe /desiderio di partecipare alla festa. / E s'assesta è là dove il Nuovo Capitale vuole. / Muta il senso delle parole: /chi finora ha parlato, con / speranza, resta /indietro, invecchiato».

Nell'opera, senza più forme precostituite e riconoscibili, in questo Studio del Pensiero,

χρωμάτων, άλλοτε σκοτεινών και άλλοτε φωτεινών, που χρησιμοποιεί ο Gulino σε αυτοσχέδιους καμβάδες φτιαγμένους πάνω σε συμπιεσμένο χαρτόνι, ανακυκλωμένο υλικό όπου, μερικές φορές, στη διαφάνεια, είναι ακόμα ευανάγνωστη η λέξη SALDI (ΕΚΠΤΩΣΕΙΣ), πάνω στην οποία ξεχωρίζει η προκλητικά, σκόπιμα, το όνομα Pasolini.

Είναι ένα παιχνίδι με τις λέξεις και τις προοπτικές που διεγείρει το έργο του Gulino, ένα πέρασμα από τις ετικέτες και τα κλισέ: οι πωλήσεις της καταναλωτικής εποχής, της εποχής της τεχνητής νοημοσύνης, στην οποία, όπως επιβεβαιώνει ο ίδιος ο Gulino, "ο άνθρωπος, ως σημαντική ουσία στον πλανήτη μας, είναι κάπως παραγκωνισμένος".

Είναι επομένως απαραίτητο να αλλάξει η σημασία των λέξεων... και το "saldi" αποκτά τη γοητεία ενός αφηρημένου τύπου, ο οποίος υπερβαίνει τη λέξη, τα γραφήματα, το χρωματικό αποτέλεσμα, την τεχνική και απελευθερώνει τη διανοητική αίσθησή του έργο ως νοητικής διαδικασίας.

Σε ένα ποίημα *La religione del mio tempo* (Η θρησκεία της εποχής μου), ο Παζολίνι έγραφε: "Άλλες μόδες, άλλα είδωλα, / η μάζα, όχι ο λαός, / η μάζα / αποφασισμένη να διαφθαρεί / στον κόσμο που τώρα εμφανίζεται, / και τον μεταμορφώνει, σε κάθε οθόνη, σε κάθε βίντεο / πίνει, καθαρή ορδή που εισβάλλει / με καθαρή άμορφη απλότητα / επιθυμία να συμμετάσχει στη γιορτή. / Και εγκαθίσταται εκεί που θέλει το Νέο Κεφάλαιο. / Αλλάζει το νόημα των λέξεων: / όσοι μέχρι τώρα

come lo stesso Gulino definisce il luogo della sua arte, questi ragazzi si trovano pienamente a loro agio, nel massimo della libertà espressiva. Proprio a loro, abituati alla velocità, che vivono in una società liquida, per usare la definizione di Bauman, dove esperienze e relazioni si vanno decomponendo e ricomponendo rapidamente, in modo fluido e volatile, viene chiesto di interpretare un'Opera che sa di pieno e di vuoto insieme, di ineffabile e di materialità, di profonda tensione e libertà, un'Arte che va al di là dell'immediato visibile, per esprimere un pensiero astratto, che appartiene all'inconscio, alla sensibilità più profonda.

Ed è proprio in questa capacità di leggere l'opera astratta di Gulino, per restituirne il senso nella forma visibile e formale di un verso, di prosa o espressione corporea, che è emersa la sensibilità di un pensiero concreto e visionario al contempo, dei nostri giovani studenti, critici d'arte...per un giorno.

Anna Terminello
Docente Scuola Italiana di Atene
Referente Rete Otis Atene

μίλησαν, με/ελπίδα, μένουν/πίσω, γερασμένοι".

Στο έργο, χωρίς πια προκαθορισμένες και αναγνωρίσιμες μορφές, σε αυτό το "Studio del Pensiero", όπως ο ίδιος ο Gulino ορίζει τον τόπο της τέχνης του, οι νέοι αυτοί άνθρωποι βρίσκονται σε πλήρη άνεση, στην απόλυτη ελευθερία της έκφρασης. Είναι ακριβώς αυτοί που έχουν συνηθίσει στην ταχύτητα, που ζουν σε μια υγρή κοινωνία, για να χρησιμοποιήσω τον ορισμό του Bauman, όπου οι εμπειρίες και οι σχέσεις αποσυντίθενται και ανασυντίθενται γρήγορα, με τρόπο ρευστό και ασταθή, που καλούνται να ερμηνεύσουν ένα Έργο που έχει τη γεύση της πληρότητας και του κενού, του απερίγραπτου και της υλικότητας, της βαθιάς έντασης και της ελευθερίας, μια Τέχνη που υπερβαίνει το άμεσα ορατό, για να εκφράσει μια αφηρημένη σκέψη, η οποία ανήκει στο ασυνείδητο, στη βαθύτερη ευαισθησία.

Και ακριβώς σε αυτή την ικανότητα να διαβάσουμε το αφηρημένο έργο του Gulino, να αποκαταστήσουμε το νόημά του στην ορατή και τυπική μορφή ενός στίχου, ενός πεζού λόγου ή μιας σωματικής έκφρασης, αναδύθηκε η ευαισθησία μιας σκέψης που είναι ταυτόχρονα συγκεκριμένη και οραματική, των νεαρών φοιτητών μας, κριτικών τέχνης... για μια μέρα.

Anna Terminello
Διδάσκουσα Ιταλικής Σχολής Αθηνών
Υπεύθυνος επικοινωνίας Otis Athens Network

Recensioni alle opere

Laboratori studenti 28 e 29 marzo 2023

RETE OTIS ATENE

Κριτικές για τα έργα

Μαθητικά εργαστήρια 28 και 29 Μαρτίου 2023

OTIS ATHENS NETWORK

Gruppo n. 2 Medie

Μαύρο. Nero. Θάνατος. Dalla morte nasce la vita. La vita di Pasolini è piena di ferite profonde come linee incise su una lapide tombale. Come il battito del suo cuore, complessa, graduale.

Sin da piccolo la sua vita spesso era presa di mira.

La prima freccia che lo colpì fu suo padre, troppo autoritario con lui. Poi suo fratello. La sua morte ferì Pasolini. Le sue poesie e i suoi film erano una scappatoia per lui. Nel quadro vediamo la linea che si interrompe. Tutto diventa buio. Pier Paolo viene assassinato. Tutto si ferma per lui. Tutto rimane immobile. Tutto diventa bianco nel cuore di Pier Paolo. Λευκό, Bianco. Il bianco si macchia con sangue rosso.

Nero Μαύρο Μorte. Ο θάνατος. Μέσα από το θάνατο γεννιέται η ζωή. Η ζωή του Παζολίνι είναι γεμάτη βαθιές πληγές σαν χαραγμένες γραμμές σε μία ταφόπλακα. Σαν τον χτύπο της καρδιάς του, πολύπλοκη, σταδιακή. Από μικρό παιδί, η ζωή του σηματοδοτούν συχνά. Το πρώτο βέλος που τον σημάδεψε ήταν ο πατέρας του, σκληρός μαζί του. Αυταρχικός. Ο αδερφός του. Ο θάνατός του πλήγωσε τον Παζολίνι. Τα ποιήματά του και οι ταινίες του ήταν ο τρόπος διαφυγής για κείνον. Στον πίνακα βλέπουμε τη γραμμή να διακόπτεται. Όλα σκοτεινιάζουν. Ο Πιερ Πάολο δολοφονείται. Όλα για κείνον σταματούν. Όλα μένουν στατικά. Όλα ασπρίζουν στην καρδιά του Πιερ Πάολο. Bianco. Λευκό. Το λευκό λερώνεται με αίμα κόκκινο.

Gruppo n. 4 Medie

Il volto dell'artista Gulino sta osservando sullo sfondo, in penombra, il corpo senza vita di Pier Paolo Pasolini che è coperto dalla sacra sindone di Gesù Cristo. La linea rossa rappresenta il passaggio rappresenta il passaggio violento del corpo di Pasolini che viene consegnato all'oscurità eterna.

Το πρόσωπο του καλλιτέχνη Γκουλίνο παρακολουθεί ενώ ο ιερός καλλιτέχνης, Πιερ Πάολο Παζολίνι, είναι σκεπασμένος και το σώμα του παραδίδεται στο σκοτάδι.

Gruppo n. 3 Medie e Gruppo n. 5 Liceo

Padre: "Il 2 novembre iniziò il suo viaggio con mezzo proprio, il suo aereo. Lo ammetto, l'ho oppresso, volevo che scapasse dalle tenebre nelle quali viveva; scriveva ininterrottamente, doveva emergere alla luce, mi sono sforzato per questo. È morto, è volato e il suo riflesso dentro di me arde ancora".

Pasolini: "Non hai cercato di farmi compagnia durante il viaggio della mia vita Ecco perchè sono partito tra le nuvole ...e tu mi stai ancora cercando. Non so se ti ho mai amato, papà."

Nel dipinto è rappresentato un uomo d'affari, in cravatta. In trasparenza una città, delle case, un faro. L'uomo è più grande della città stessa, la sovrasta. Lui è al potere. Lo stesso colore rosso del dipinto mostra la sua potenza, sicurezza. La luce che il faro emana dà un effetto artificiale e sembra espandere ancora di più la potenza dell'uomo ma è una falsa credenza di potere. Pasolini diceva: "La borghesia non ama la vita: la possiede"

Un clandestino. Senza volto, senza chiarezza ai suoi tratti. Un nuovo inizio in un ambiente sconosciuto, con passo incerto. Come si può equilibrare una vita stabile e sicura con il rischio dell'arte? Con una sola protezione, se stesso come ombrello nel diluvio e un faro porta-speranza che indica la strada, continua la lotta quotidiana con tutta la sua forza e con tutta la passione che rimane nella sua anima. In una città sconosciuta. Sconosciuto tra gli sconosciuti.

PASOLINI

Πατέρας: «Στις 2 Νοεμβρίου ξεκίνησε το ταξίδι του με μέσο του εαυτού του το αεροπλάνο του. Το παραδέχομαι, τον πίεσα, ήθελα να φύγει από το σκοτάδι που ζούσε, συνέχεια έγραφε, έπρεπε να βγει στο φως, το προσπάθησα. Πέθανε, πέταξε και αντανάκλασή του μέσα μου με καίει ακόμα.»

Παζολίνι: «Δεν προσπάθησες να μου κάνεις παρέα στο ταξίδι της ζωής μου. Γι' αυτό και έφυγα για τα σύννεφα... κι εσύ με ψάχνεις ακόμα. Δεν ξέρω αν σε αγάπησα ποτέ, μπαμπά.»

Στον πίνακα παρουσιάζεται ένας επιχειρηματίας με γραβάτα. Διαφαίνονται μια πόλη, σπίτια, ένας φάρος. Ο άντρας είναι πιο μεγάλος από την ίδια την πόλη, την κατακλύζει. Αυτός έχει ισχύ. Το ίδιο το κόκκινο χρώμα δείχνει τη δύναμή του, τη σιγουριά. Το φως που στέλνει ο φάρος έχει ένα τεχνητό αποτέλεσμα και μοιάζει να επεκτείνει ακόμα πιο πολύ τη δύναμη του άντρα αλλά είναι μια ψεύτικη εικόνα της δύναμης. Ο Παζολίνι έλεγε: «Οι αστοί δεν αγαπούν τη ζωή: την κατέχουν»

Ένας λαθρομετανάστης. Χωρίς πρόσωπο χωρίς σαφήνεια στα χαρακτηριστικά του. Μια νέα αρχή σε ένα περιβάλλον άγνωστο, με βόδιασμα αβέβαιο. Πώς να ισοσταθμίσει κανείς μία ζωή σταθερή και σίγουρη με το ρίσκο της τέχνης; Με μοναδική προστασία τον εαυτό του ως ομπρέλα στον κατακλυσμό και έναν ελπιδοφόρο φάρο που δείχνει τον δρόμο, συνεχίζει την βιοπάλη με όλη τη δύναμη και όλο του το πάθος που απομένει στην ψυχή του. Σε μια πόλη άγνωστη. Άγνωστος ανάμεσα σε αγνώστους.

GULINO

Gruppo n. 2 Liceo e Gruppo n. 1 Medie

Nella nave ritroviamo i profughi che scappano dalla guerra, scoppiata nel loro paese. L'ala, al posto della vela, simbolizza la libertà ed il rifugio dalla guerra, cioè un posto sicuro. Il colore blu nell'immagine rappresenta la connessione con la loro patria. Possiamo vedere delle montagne blu ed il tronco dell'albero e le sue radici che sono profondamente radicate nel suolo. Il fumo, le foglie e la nave sono di colore rosso. Tramite questo colore possiamo riflettere sul flusso dei fatti accaduti. Lo sfondo in bianco e nero rappresenta la minima speranza di un futuro luminoso.

Nel dipinto osserviamo una figura umana, un volto nascosto, in un ambiente solitario. I colori tristi, scuri, cupi, ci danno l'impressione di un luogo popolato da incubi. Allo stesso tempo la presenza del colore rosso ci indica i momenti intensi della vita del grande artista Pasolini.

Στο καράβι βρίσκουμε τους πρόσφυγες που γλιτώνουν από τον πόλεμο που ξέσπασε στη χώρα τους.

Το φτερό, στη θέση του ιστίου, συμβολίζει την ελευθερία και το καταφύγιο από τον πόλεμο, δηλαδή σε μία σίγουρη θέση. Το μπλε χρώμα στην εικόνα συμβολίζει τη σύνδεση με την πατρίδα τους. Μπορούμε να δούμε μπλε βουνά τον κορμό του δέντρου και τις ρίζες του που είναι βαθιά μέσα στη γη. Ο καπνός, τα φύλλα και το πλοίο είναι κόκκινα. Μέσω αυτού του χρώματος μπορούμε να σκεφτούμε τη ροή των γεγονότων. Το ασπρόμαυρο φόντο συμβολίζει την ελαχίστη ελπίδα για ένα φωτεινό μέλλον.

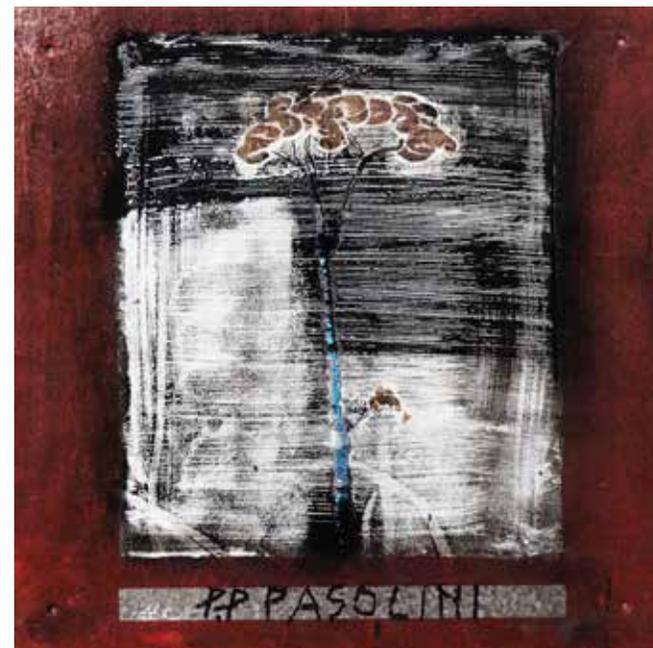
Στον παρακάτω πίνακα υπό ένα νέο πρίσμα παρατηρούμε ότι απεικονίζεται μια ανθρώπινη μορφή ενός προσώπου. Με την πρώτη ματιά το περιεχόμενο του πίνακα φαίνεται απηθισμένο, όμως οι λεπτομέρειες κρύβουν πολλά. Τα μοντά και σκοτεινά χρώματα μας δίνουν την εντύπωση ενός τοπίου βγαλμένου από εφιάλτες και ταυτόχρονα η διάσπαρτη παρουσία του κόκκινου, πιθανότατα αντικατοπτρίζει τις έντονες στιγμές της ζωής του μεγάλου ποιητή Παζολίνι.

Gruppo n. 3 Liceo

Limite della vita
Ma in effetti esiste la speranza
Come un'infanzia nell'abisso della nebbia
Ci arrivi alla fine
Vaghi da solo alla ricerca di uno scopo
Cercando questo albero
Cercando il colore
Quale albero? E quando lo trovi
Cosa succede dopo?
Inizi ad arrampicarti
Affinché arrivi alla vetta
Alla fine, quando arrivi?
Riuscirai ad ottenere ciò che meriti?
Quello che stavi ricercando?
Con tanto impegno e dedizione
Riuscirai quindi ad andare oltre?
Ma alla fine non l'hai mai trovato
L'unica cosa che ti attendeva era un muro
Uno strapiombo
Che non ti ha permesso di tornare indietro,
Pier Paolo

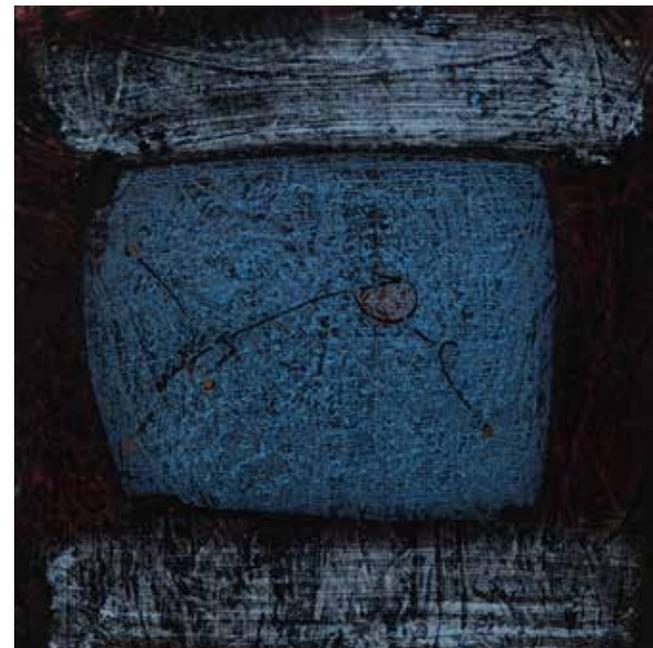
Όριοτης ζωής
Γιατί νιώθεις έτσι; Perché ti senti così?
Μοναξιά. Solitudine
Απορία. Dubbio
Απελπισία. Disperazione
Αγανάκτηση. Indignazione
Κι όμως υπάρχει κάπου ελπίδα
Σαν μία παιδικότητα στην άβυσσο του μουντού
Θα φτάσεις άραγε;
Περιπλανιέσαι μόνος ψάχνοντας για σκοπό.
Ψάχνοντας αυτό το δέντρο
Ψάχνοντας για χρώμα
Ψάχνοντας για ζωή
Ποιο δέντρο; Και όταν το βρεις; Μετά τι γίνεται;
Αρχίζεις να σκαρφαλώνεις...
Και σκαρφαλώνεις μέχρι να φτάσεις στην κορυφή.
Και έπειτα; Όταν φτάσεις;
Θα πάρεις άραγε αυτό που σου αξίζει;
Αυτό που έψαχνες και αναζητούσες με τόσο κόπο και αφοσίωση;
Θα μπορέσεις άραγε να το αξιοποιήσεις και να συνεχίσεις παραπέρα;
Κι όμως, τελικά, δεν το βρήκες.
Αφού το μόνο που βρήκες ήταν ένας τοίχος, ένας γκρεμός, που δεν σε άφηνε να προχωρήσεις ή να γυρίσεις πίσω. Το μόνο που βρήκες ήταν θάνατος.

Gruppo n. 4 Liceo

Il vetro può creparsi soltanto una volta
e non si può riaggiustare
Una società piena di individui che ti criticano, ti divorano
Pasolini correva, scriveva, ispirava persone
Andava oltre l'immaginazione
Cosa che non piaceva alla società
Lo guardavano, lo giudicavano
e con il loro sguardo cercavano di distruggerlo
Tutto ciò non lo ha influenzato
La sua voce era come un mare agitato
e le sue idee spuntavano come delle isole senza padrone
Questo non piaceva alla società
Volevano distruggerlo
Alla fine ci son riusciti
Come l'isola ferdinanda affondò
ma il mare lo ha abbracciato per l'ultima volta

Το γυαλί μία φορά μπορεί να ραγίσει, δεν ξανακολλάει.
Μια κοινωνία γεμάτη μάτια επικριτικά που δεν σταματάνε
να μιλάνε, να κρίνουν, να καταβροχθίζουν το αντισυμβατι-
κό. Ο Παζολίνι έτρεχε, έγραφε, ενέπνεε, σκεφτόταν πέρα
από το δικό του μυαλό. Αυτό που δεν άρεσε στην κοινωνία.
Τον κοίταζαν, τον έκριναν και με το βλέμμα τους προσπα-
θούσαν να τον ραγίσουν...
Δεν ράγισε, αντιστάθηκε. Η φωνή του ήταν σαν μια άγρια
θάλασσα και οι ιδέες ξεπετάγονταν σαν νησιά.
Αυτό δεν άρεσε στα κτήνη. Ήθελαν να τον ραγίσουν.
Στο τέλος τα κατάφεραν. Σαν νησί βυθίστηκε και η θάλασ-
σα τον αγκάλιασε για τελευταία φορά.

Gruppo n. 6 Liceo

La nave che viaggia sulle onde della mente, persa in un vasto mare, cerca l'anima persa nel fiume rosso. Spera di raggiungere la fine del viaggio prima che l'oscurità intorno a lui lo soffochi. La nave si perde tra le onde della tempesta e le speranze e i sogni dell'equipaggio vanno in frantumi. Alla fine l'equipaggio ha trovato l'armonia che cercava ma è rimasto intrappolato per sempre sotto il fiume rosso

Το παράθυρο της ζωής
1 ταξιδι ζωής
2 θάνατος Παζολι
3 κατάρρευση

Το πλοίο που ταξιδεύει στα κύματα του νου, χαμένο σε μια απέραντη θάλασσα, αναζητά τη ψυχή που χάθηκε στο κόκκινο ποτάμι. Ελπίζει να φτάσει στο τέλος του ταξιδιού πριν το σκοτάδι γύρω του τον πνίξει. Το πλοίο χάνεται στα κύματα της καταιγίδας και οι ελπίδες και τα όνειρα του πληρώματος καταρρέουν. Εν τέλει το πλήρωμα βρήκε την αρμονία που έψαχνε όμως έμεινε για πάντα παγιδευμένο κάτω από το κόκκινο ποτάμι

Gruppo n. 7 Liceo

“L'amore uccide”

In questo dipinto è presente una figura femminile con sembianze molto eleganti e raffinate

La donna sembra adornata di preziosi gioielli che le danno luce, ma dietro questa scintilla di accessori è presente l'oscurità, simbolo della malinconia e del pericolo dell'amore, un sentimento molto forte che dirompe e sovrasta.

L'artista è interessato all'amore passionale simboleggiato dalle labbra rosso acceso e dallo sguardo accattivante e misterioso.

Quest'opera ci ricorda la vita passionale di Pasolini, vivace ma oscura.

Ancora potremmo riconoscere nel fascino di questa misteriosa donna, la figura di Maria Callas, intima amica di Pasolini.

«Ο Έρωτας σκοτώνει»

Ο πίνακας δείχνει μία κρυμμένη θηλυκή φιγούρα η οποία έχει κομψά χαρακτηριστικά. Η γυναίκα φαίνεται να έχει εξοπλιστεί με διάφορων ειδών μακιγιάζ, γεγονός που ενισχύει την έπαρση στη μορφή της. Κρίνοντας από το βλέμμα της, το σκοτάδι που την περιβάλλει ενδεχομένως καλύπτει μία υποχθόνια διάθεση και έναν πιθανό κίνδυνο.

Ο καλλιτέχνης έχει εμπνευστεί από τον έρωτα και την αγάπη, θέματα που έχει εκφράσει στα έργα του και ο Παζολίνι, καθ'όλη την διάρκεια της καριέρας του. Αυτό μπορεί να υποδηλώνει πως η θηλυκή αυτή μορφή μέσω της γοητείας της εγκυμονεί έναν αναπόφευκτο κίνδυνο, ο οποίος προαμένει κάθε άντρα που θα την πλησιάσει. Γενικότερα ο πίνακας εννοεί πως ο έρωτας είναι κάτι άγνωστο που προκαλεί φόβο και παράλληλα περιβάλλει πολλούς κινδύνους.

Gruppo n. 1 Liceo

Innumerevoli pensieri mi travolgono
Buio ed ostacoli mi circondano
Colori dispersi ovunque
smarriti
Scruto la scena con intensità,
con furore cerco la luna nel cielo infinito
Eppur di te, anima mia, smarrisco il ricordo

Σκέψεις αμέτρητες με πλημμυρίζουν
Σκοτάδι και εμπόδια με περιτριγυρίζουν
Χρώματα διάσπαρτα παντού νιώθω χαμένος
Κοιτώ το σκηνικό έντονα, με μένος
Ψάχνω τη σελήνη στον απέραντο ουρανό
Μα ψυχή μου εσένα λησμονώ

IDEATORI E COORDINATORI DEL PROGETTO:

Anna Terminello e Alexandros Kostas Tousias della Scuola Italiana di Atene.

HANNO PARTECIPATO LE SCUOLE:

Kallitechniko Scholeio Athinon, Kallitechniko Scholeio Peristeriou, 15ο GEL Athinon, 2ο GEL Neas Filadelfias, Mousiko Scholeio Alimou, Scuola Italiana di Atene

DOCENTI REFERENTI E LABORATORIALI:

Φαίη Μπαρούνη, Γιώτα Χάρη, Μαρία Πρέκα, Στέλλα Κοντοπίδη, Βιβή Κοψιά, Ιωάννα Λιανού, Γιώργος Μάρδας, Anna Terminello, Αλέξανδρος Κώστας-Τούσιος.

STUDENTI:

Anna Papa, Giorgio Leontios Bensaia, Giuliana Soprano, Alessandra D'Avino, Helena Cabiddu, Μελίνα Χριστακοπούλου, Μαρίσα Κώνστα, Παναγιώτης Ρέγγας, Γκλαύκη Τσιουφλιά, Κοζμά Μανώλης, Βαλεντίνο Μπίμπε, Αναστάσης Παλαγεωργίου, Anna Collacciani, Alessio Neri, Hermes Boshnjaku, Elena Pittara, Alexandros Georgios Diomis, Ίρις Παπαθεοδώρου, Αγγελική Τράκα, Αλεξάνδρα Αθανασίου, Leonardo Samuel Dellomonaco, Panagiotis Sardelis, Maria Felisia D'Onghia, Pavlos Ernestos Katsikidis, Giulia Iria Fernandez Gonzalez, Agjelos Ruci, Χριστίνα Φαρμάκη, Κατερίνα Παπαθανασίου, Γρηγόρης Καχόπουλος, Μαριάννα Κουκουρούτσα, Μαρία Παπαμιχαήλ, Αντέλα Μετάι, Matteo Fontana, Matilda Simintzi, Vera Folyagan, Samantha Ruci, Χριστόφορος Γκούρλιας, Χρήστος Λόλης, Ηλίας Ιββα, Κωνσταντίνα Καλλαρά, Gabriella Grigoraki, Imma Infantino, Kyriakos Kakalikiadis, Maria Schena, Alexandros Mousmouris, Francesco Lonato,

Εβελίνα Πάλλη, Ιωάννα Μουστογιάννη, Μαίρη Μπάκου, Νίκος Ταξιάρχης, Τσαμασίρος, Βασίλης Χαρωνίτης, Ευτυχία Νταλαγιάννη, Άννα Μαρκούση, Anita Augello, Maia Kalopisi, Ioannis Kalliakmanis, Francesca Russo, Andrea D'Amico, Alexis Kottaras, Εκατερίνα Σοποτεάν, Μελίνα Τσιπαϊλή, Ερμόνη Δούκα, Ευάγγελος Καλύβας, Αντζέλικα Ρίτσα, Χρύσπα Χαραλαμπίδη, Αναστασία Μουτσοπούλου, Aris Miltiadis Konvos, Nikolas Lemonis, Martha Nerantzi, Amelia Samson, Nicola Novara, Marco Alexandros Ondarza, Δήμητρα, Φώτης, Ελπίδα, Ιωάννα, Κωνσταντίνος, Μαρία, Γιώργος, Nikola Lonato, Lorelai Marina Panagiotaki Fyrogeni, Laura Pedota, Sabina Salonia, Spyros Ogiourousis, Ντατόβ Σάββα, Οστάπ Πάσκα, Άρια Τζωρτζάκη, Ιωάννα Ορφανουδάκη, Νίκος Ρασιδάκης, Σωτήρης Ραφαήλ Γαλανόπουλος, Αλεσσάντρα Αϊλύν Μαρίνου, Jorgo Mehilli, Dario Rossetti, Sofia Stella Salata, Stella Trabalza, Anna Maria Sotiriou, Γιώργος Καρύδης, Μαρία Τερέζα Τζασέντχου, Βασιλικά Ντεντέι, Μελίνα Λιανοπούλου, Pietro Bianchini, Marina Salvalaio, Natalia Pillisio, Zoi Sofia Colosimo, Νικόλας Σεναρέλης, Αλίκη Τζαναβάρα, Γκαμπριέλα Μοτσολλάρι, Αντιγόνη Τσιρογιάννη, Κλαούντιο Χαζίζι, Σπύρος Αρβανιτάκης, Λυδία Τσιριγώτη, Λυδία Σκυλοδήμου, Τόνια Τραχήλη, Μαρία Ιωαννίδη, Μυρτώ Τουρκοκώστα, Μελίνα Κούρτη, Κώστας Γεράσης, Απόλλων Αντωνάκος, Amato Francesco, Bousou Maria Lydia, Cantarini Lorenzo, Cecarelli Lydia, Frantzeskidi Domenica, Frantzeskidis Nicolas, Gobbi Pietro, Grigorakis Konstantinos, Isolabella Alessandro, Kalopisis Orestis, Kavakioti Cecilia, Kavakioti Valentina, Kollobani Ema, Martelli Alice, Mazzari Ella, Mazzari Mica, Mergianos Alexandros, Panagiotaki Fyrogeni Anelise, Papageorgiou-Pratikaki Vassiliki, Persico Nicolaos, Pillisio Marina, Pinto Kalliori, Popetsidi Veroniki, Irga Pine, Elius Sbonias, Simone Amato, Γιώργος Καρύδης, Δήμητρα Γούλια, Δρακοπούλου Θεοφρανία, Λαμπρινή Σκούρα.

